

การเตรียมรับมือผลกระทบต่อสุขภาพของชุมชนที่ประสบอุทกภัยบริเวณแก่งละว้า จังหวัดขอนแก่น

Health Impacts Coping Strategies of Flooded Communities Near Kaeng Lawa, Khon Kaen Province

พัชรี ศรีฤๅตา (Phatcharee Srikuta)* ดร.อุไรวรรณ อินทร์ม่วง (Dr.Uraiwan Inmuong)**

ดร.ยรรยงค์ อินทร์ม่วง (Dr.Yanyong Inmuong)***

บทคัดย่อ

การศึกษานี้เป็นการศึกษาแบบพรรณนา เพื่อศึกษาแนวทางการเตรียมการรับมือผลกระทบต่อสุขภาพของชุมชนที่ประสบอุทกภัยเป็นประจำ บริเวณพื้นที่ชุ่มน้ำแก่งละว้า จังหวัดขอนแก่น จำนวน 6 ชุมชน โดยใช้การสุ่มสำรวจด้วยแบบสอบถามระดับครัวเรือน จำนวน 312 หลังคาเรือน ร่วมกับการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลหลักในพื้นที่ศึกษาจำนวน 10 คน ผลการศึกษาพบว่า ครัวเรือนส่วนใหญ่ในชุมชนที่ประสบอุทกภัยบริเวณพื้นที่แก่งละว้า มีการเตรียมการเพื่อรับมือผลกระทบต่อสุขภาพได้ดี โดยมีการเตรียมการรับมือหลายด้าน อาทิ ด้านที่พักอาศัย ด้านรายได้และการประกอบอาชีพ ด้านการดูแลสุขภาพ และด้านการดูแลสุขภาพ นอกจากนี้ชุมชนได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานสาธารณสุขและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ ทำให้การเตรียมการรับมือของชุมชนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรพัฒนาแนวทางการเตรียมการรับมือของชุมชนที่เหมาะสม และสนับสนุนให้ชุมชนที่ประสบอุทกภัยเป็นประจำ สามารถลดผลกระทบต่อสุขภาพ และประชาชนในชุมชน ดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างเหมาะสมในสภาวะที่มีการเปลี่ยนแปลง

ABSTRACT

This descriptive study aims to investigate health impacts coping strategies of 6 repeated flood communities near Kaeng Lawa wetland, Khon Kaen province. The study employed the survey of random 312 household representatives in the study area by structured questionnaire and 10 related key informant interviews. The study indicated that most of households in repeated flood communities near Kaeng Lawa area have been prepared themselves to cope with the health impacts from the severe flood. Their coping strategies to health impacts were: prepared shelter, livelihood preparation, sanitation arrangement and family health caring. Moreover, communities were supported from local health authorities and local administrative organizations which added effectiveness to the community coping strategies. The relevant organizations should develop appropriate community coping guideline for frequently flooded communities and support them to reduce community health impacts and appropriated cope with the changed conditions.

คำสำคัญ: การเตรียมรับมือ อุทกภัย สุขภาพชุมชน

Key Words: Coping strategy, Flood, Community health

* นักศึกษา หลักสูตรสาธารณสุขศาสตรบัณฑิต คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

**รองศาสตราจารย์ ภาควิชาวิทยาศาสตร์อนามัยสิ่งแวดล้อม คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

***ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภาควิชาวิทยาศาสตร์อนามัยสิ่งแวดล้อม คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

บทนำ

อุทกภัยกลายเป็นภัยพิบัติที่พบได้ทั่วไปในทุกทวีปทั่วโลก (McCann et al., 2011) ซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบต่อสาธารณสุขของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (WHO, 2014) รวมทั้งประเทศไทยเป็นอย่างมาก (กรมอนามัย, 2555) การเกิดพายุในประเทศไทยส่วนใหญ่มักมาพร้อมกับปัญหาอุทกภัยทั้งที่เกิดแบบฉับพลันและเอ่อล้นท่วมขัง (กรมอุตุฯ, 2555) บริเวณรอบพื้นที่ชุ่มน้ำแก่งละว้า ซึ่งตั้งอยู่ในอำเภอบ้านไผ่ และอำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น มีชุมชนตั้งอยู่หลายชุมชน ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งได้รับผลกระทบจากอุทกภัย เนื่องจากภาวะน้ำเอ่อล้นตลิ่งจากลำน้ำชี ซึ่งไหลบ่ามาจากจังหวัดชัยภูมิ และน้ำบางส่วนจากปริมาณน้ำในแก่งละว้าที่เพิ่มสูงขึ้น โดยเฉพาะช่วงเดือนกันยายน – เดือนพฤศจิกายนของทุกปี ทำให้เกิดภาวะอุทกภัยยาวนาน (สุณีย์และคณะ, 2553)

สำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัดขอนแก่นได้รายงานในสรุปลานการณ์อุทกภัย จังหวัดขอนแก่น พ.ศ. 2554 ว่าชุมชนบริเวณแก่งละว้า ในตำบลเมืองเพีย อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น ซึ่งเป็นชุมชนที่ประสบอุทกภัยเป็นประจำทุกปีต่อเนื่องมาแล้วกว่า 5 ปี (พ.ศ. 2549 - 2554) มีผู้ประสบอุทกภัยจำนวน 15,875 คน จาก 1,150 ครัวเรือน เส้นทางคมนาคมถูกตัดขาด พื้นที่เกษตรกรรมและที่พักอาศัยของชาวบ้านในชุมชนได้รับความเสียหาย (สำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัดขอนแก่น, 2555) บางชุมชนประสบอุทกภัยยาวนานกว่า 2 เดือน สร้างความยากลำบากในการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ และส่งผลกระทบต่อสุขภาพเป็นอย่างมาก (ขรรค์, 2555) ภาวะอุทกภัยก่อให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพทั้งในช่วงประสบอุทกภัยและหลังภาวะอุทกภัย ประชาชนอาจเสียชีวิตจากการจมน้ำ ไฟฟ้าดูด หรือเป็นโรคที่มีสาเหตุเกี่ยวเนื่องกับน้ำท่วมขัง เช่น โรคน้ำกัดเท้า โรคเลปโตสไปโรซิส โรคตาแดง โรคระบบทางเดินหายใจ การถูก

แมลงหรือสัตว์มีพิษกัดต่อย การแพร่ระบาดของโรคอุจจาระร่วง ซึ่งเป็นผลจากการที่แหล่งน้ำดื่มถูกปนเปื้อน เป็นต้น (กรมควบคุมโรค, 2553)

ดังนั้นการเตรียมการเพื่อรับมือต่อผลกระทบสุขภาพจากอุทกภัยจึงมีความจำเป็นมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนที่ต้องประสบอุทกภัยเป็นประจำทุกปี เพื่อเป็นการเตรียมการป้องกันโรค/ภัย ตลอดจนลดผลกระทบต่อสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่เกี่ยวข้องกับอุทกภัยของชุมชน อันเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนสามารถรับมือต่อภัยพิบัติที่มีแนวโน้มสูงขึ้นในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาการเตรียมการรับมือผลกระทบต่อสุขภาพของชุมชนที่ประสบอุทกภัยเป็นประจำ บริเวณพื้นที่ชุ่มน้ำแก่งละว้า ตำบลเมืองเพีย อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น

วิธีการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการศึกษาแบบพรรณนา โดยศึกษาการเตรียมการรับมือผลกระทบต่อสุขภาพของชุมชนที่ประสบอุทกภัยเป็นประจำ บริเวณพื้นที่ชุ่มน้ำแก่งละว้า ตำบลเมืองเพีย อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น จำนวน 6 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่บ้านซีกก้อ หมู่ 7, หมู่ 13 หมู่บ้านละว้า หมู่ 5, หมู่ 6, หมู่ 10 และหมู่บ้านคามวารี หมู่ 14 ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลระหว่างเดือนมิถุนายน – กันยายน พ.ศ. 2556 โดยข้อมูลเชิงปริมาณใช้การสุ่มสำรวจด้วยแบบสอบถามระดับครัวเรือน จำนวน 312 หลังคาเรือน จากทั้งหมด 967 หลังคาเรือน ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นตัวแทนของครัวเรือน มีอายุ 18 ปีขึ้นไป และไม่เกิน 65 ปีและยินดีเข้าร่วมในการศึกษานี้ เนื้อหาของแบบสอบถามประกอบด้วย ข้อมูลทั่วไปของครัวเรือน ข้อมูลเกี่ยวกับการประสบอุทกภัยและผลกระทบที่ผ่านมา และข้อมูลเกี่ยวกับการรับมือและการปรับตัวของครัวเรือนต่อ

อุทกภัย ผู้ดำเนินการเก็บข้อมูลนี้เป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรี คณะสาธารณสุขศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น ซึ่งได้รับการชี้แจงเนื้อหาขอแบบสอบถาม และฝึกอบรมขั้นตอนการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามก่อนดำเนินการเก็บข้อมูลจริง ทำการวิเคราะห์ผลการศึกษาเชิงปริมาณด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ และค่าเฉลี่ย วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรม STATA ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant Interview) ในพื้นที่ศึกษา ประกอบด้วยผู้นำชุมชนในพื้นที่ศึกษาทั้ง 6 ชุมชน ตัวแทนโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพบ้านละว่า 1 คน ตัวแทนโรงพยาบาลบ้านไผ่ 1 คน ตัวแทนสำนักงานสาธารณสุขอำเภอบ้านไผ่ 1 คน และตัวแทนองค์กรบริหารส่วนตำบลเมืองเพีย 1 คน รวมจำนวน 10 คน การรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิเชิงคุณภาพนี้ ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยทำการบันทึกเสียงการสัมภาษณ์ แล้วนำมาถอดข้อความเป็นข้อมูลเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

ผลจากการสำรวจระดับครัวเรือน โดยการสัมภาษณ์ด้วยแบบสอบถามตัวแทนครัวเรือน พบว่าครัวเรือนส่วนใหญ่ในชุมชนที่ประสบอุทกภัยบริเวณพื้นที่แก่งละว้า มีการเตรียมการเพื่อรับมือผลกระทบต่อสุขภาพ โดยได้เตรียมการรับมือในหลายด้าน อาทิ ด้านที่พักอาศัย ได้แก่ การถมพื้นดินที่พังกาอาศัยให้สูงกว่าระดับน้ำท่วม (ร้อยละ 78.8) การสร้างบ้านพักอาศัยให้มีได้สูง (ติดบ้าน) (ร้อยละ 58.5) การเตรียมย้ายสิ่งของ ทรัพย์สิน สัตว์เลี้ยงไปไว้ในพื้นที่ปลอดภัย (ร้อยละ 56.4) การขุด ขยาย หรือทำความสะอาดร่องระบายน้ำในบริเวณบ้าน (ร้อยละ 55.5) ด้านการประกอบอาชีพ ได้แก่ ติดตามข้อมูลข่าวสารจากผู้นำชุมชน หรือหน่วยงานต่างๆ (ร้อยละ 93.9) ทำประกันภัยข้า (ร้อยละ 59.6) ปรับเปลี่ยนช่วงเวลาการผลิต-เก็บ

เกี่ยวทางการเกษตร (ร้อยละ 37.5) ลดปริมาณการลงทุนหรือการผลิตให้ลดน้อยลง (ร้อยละ 32.7) ด้านการสุขภาพ ได้แก่ จัดเตรียมสำรองน้ำฝนสำหรับบริโภคอย่างเพียงพอ (ร้อยละ 75.6) การจัดเตรียมสำรองเชื้อเพลิง (ฟืน/แก๊ส) ในการประกอบอาหาร (ร้อยละ 66.7) จัดเตรียมสำรองน้ำสะอาดสำหรับใช้สอยอย่างเพียงพอ (ร้อยละ 62.2) การจัดเตรียมสำรองอาหารให้เพียงพอ (ร้อยละ 54.2) จัดเตรียมถุงหรือภาชนะใส่ขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลให้เพียงพอ (ร้อยละ 51.9) ด้านการดูแลสุขภาพ ได้แก่ จัดเตรียมยาสามัญประจำบ้านและยารักษาโรคให้เพียงพอ (ร้อยละ 85.6) ทำความสะอาดบริเวณรอบที่พักอาศัยไม่ให้เป็นที่แหล่งอาศัยของสัตว์มีพิษ (ร้อยละ 83.9) จัดเตรียมรองเท้าบูทไว้ใช้งาน (ร้อยละ 82.7) คิดตั้งมุ้งลวด หรือจัดเตรียมมุ้งเพื่อกันยุง (ร้อยละ 76.6) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การเตรียมการรับมือผลกระทบต่อสุขภาพจากอุทกภัย

การเตรียมการรับมือผลกระทบต่อสุขภาพจากอุทกภัย	จำนวน (ร้อยละ)
ด้านที่พักอาศัย	
- การถมพื้นดินที่พังกาอาศัยให้สูงกว่าระดับน้ำท่วม	246 (78.8)
- การสร้างบ้านพักอาศัยให้มีได้สูง (ติดบ้าน)	182 (58.5)
- การเตรียมย้ายสิ่งของ ทรัพย์สิน สัตว์เลี้ยงไปไว้ในพื้นที่ปลอดภัย	176 (56.4)
- การขุด ขยาย หรือทำความสะอาดร่องระบายน้ำในบริเวณบ้าน	173 (55.5)

ตารางที่ 1 การเตรียมการรับมือผลกระทบต่อสุขภาพจาก
อุทกภัย (ต่อ)

การเตรียมการรับมือผลกระทบต่อสุขภาพ จากอุทกภัย	จำนวน (ร้อยละ)
ด้านการประกอบอาชีพ	
- การติดตามข้อมูลข่าวสารจากผู้นำชุมชน หรือ หน่วยงานต่างๆ	293 (93.9)
- ทำประกันภัยข้าว	186 (59.6)
- ปรับเปลี่ยนช่วงเวลาการผลิต-เก็บเกี่ยว ทางการเกษตร	117 (37.5)
- ลดปริมาณการลงทุน หรือการผลิตให้ลด น้อยลง	102 (32.7)
ด้านการสุขภาพ	
- จัดเตรียมสำรองน้ำฝนสำหรับบริโภค อย่างเพียงพอ	236 (75.6)
- การจัดเตรียมสำรองเชื้อเพลิง (ฟืน/แก๊ส) ในการประกอบอาหาร	208 (66.7)
- จัดเตรียมสำรองน้ำสะอาดสำหรับใช้ สอยอย่างเพียงพอ	194 (62.2)
- จัดเตรียมสำรองอาหารให้เพียงพอ	169 (54.2)
- จัดเตรียมถุงหรือภาชนะใส่ขยะมูลฝอย และสิ่งปฏิกูลให้เพียงพอ	162 (51.9)
ด้านการดูแลสุขภาพ	
- จัดเตรียมยาสามัญประจำบ้านและยา รักษาโรคให้เพียงพอ	267 (85.6)
- ทำความสะอาดบริเวณรอบที่พักอาศัย ไม่ให้เป็นที่แออัดของสัตว์มีพิษ	262 (83.9)
- จัดเตรียมรองเท้าบูทไว้ใช้งาน	258 (82.7)
- ติดตั้งมุ้งลวด หรือจัดเตรียมมุ้งเพื่อกันยุง	239 (76.6)

ผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับการเตรียมการรับมือต่อผลกระทบจากอุทกภัยในพื้นที่ศึกษา พบว่า ผู้นำชุมชนมีความสำคัญมากต่อการกระตุ้นให้สมาชิกในชุมชนเกิดการเตรียมการรับมือต่อภาวะอุทกภัย โดยผู้นำชุมชนในพื้นที่ศึกษาจะทำงาน

ร่วมกันเป็นเครือข่าย และเป็นผู้สื่อสารข่าวสารเพื่อเตือนภัยแก่ชุมชน ผ่านหอกระจายข่าวโดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงฤดูน้ำหลาก ประมาณเดือนกันยายนของทุกปี ซึ่งเป็นระยะใกล้เกิดอุทกภัย ผู้นำชุมชนจะติดตามสถานการณ์น้ำจากผู้นำชุมชนที่อยู่บริเวณคันทางของลำน้ำชี เพื่อเป็นการเฝ้าระวังอุทกภัย และสามารถแจ้งเตือนให้ชุมชนสามารถประเมินความรุนแรงของอุทกภัยพร้อมทั้งเตรียมการต่อผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นได้ เช่น การย้ายสิ่งของ และทรัพย์สินไปไว้ในที่ปลอดภัย การเก็บเกี่ยวผลผลิตให้ทันก่อนเกิดอุทกภัย การสำรองอาหารสัตว์และจัดหาพื้นที่เลี้ยงสัตว์ที่เหมาะสม การเตรียมวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นต่อการป้องกันน้ำท่วม เป็นต้น ทั้งนี้การสนับสนุนการเตรียมรับมือต่อผลกระทบจากอุทกภัย ผู้นำชุมชนจะประสานงานกับองค์การบริหารส่วนตำบลเมืองเพีย (อบต.เมืองเพีย) ซึ่งมีบทบาทหลักในการประสานงานกับหน่วยงานปกครองระดับอำเภอและจังหวัด เพื่อจัดหาและให้การสนับสนุนด้านงบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ ถุงยังชีพ ยานพาหนะ และบรรเทาความเดือดร้อนของประชาชนในชุมชน รวมทั้งเป็นหน่วยงานพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแก่ชุมชน โดยการฝึกอบรมอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) เกี่ยวกับสาธารณภัยประเภทต่างๆ การปฐมพยาบาลเบื้องต้น รวมทั้งการเฝ้าระวังการเปลี่ยนแปลงและภัยจากน้ำ เป็นต้น นอกจากนี้ยังทำการสำรวจความเสียหายจากอุทกภัยของชุมชน เพื่อให้การช่วยเหลือ เยียวยาด้านกายภาพภายหลังน้ำลด

สำหรับการรับมือต่อผลกระทบต่อสุขภาพชุมชน มีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบลบ้านละว้า (รพ.สต.บ้านละว้า) เป็นหน่วยงานหลักในการเตรียมความพร้อมของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ในพื้นที่ต่อผลกระทบต่อสุขภาพจากอุทกภัย เป็นหน่วยงานให้การรักษา แจกจ่ายยาและเวชภัณฑ์ที่จำเป็น รายงานสถานการณ์และสถานะสุขภาพในภาวะอุทกภัย และประสานงานการสนับสนุนด้านสุขภาพ

จากหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ได้แก่ สำนักงานสาธารณสุขอำเภอบ้านไผ่ และโรงพยาบาลบ้านไผ่ ซึ่งทั้งสองหน่วยงานจะเป็นหน่วยงานที่สนับสนุนด้านบุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุข และเวชภัณฑ์ สารเคมีฆ่าเชื้อในน้ำประปา (คลอรีน) และการรับ-ส่งผู้ป่วยฉุกเฉินในภาวะฉุกเฉิน โดยการดำเนินงานของหน่วยงานเหล่านี้จะใช้วิธีบูรณาการงานรับมือต่ออุทกภัยร่วมกับงานด้านอื่นๆ เช่น การควบคุมและป้องกันโรค งานด้านส่งเสริมสุขภาพ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานภายนอกอื่นๆ ที่ให้การช่วยเหลือ และสนับสนุนการรับมือของชุมชน ตลอดจนการเยียวยาภายหลังอุทกภัย ได้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น เหล่ากาชาดจังหวัดขอนแก่น สำนักงานเกษตรอำเภอบ้านไผ่ สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดขอนแก่น เป็นต้น

อภิปรายและสรุปผลการวิจัย

จากผลการศึกษาพบว่า การรับมือผลกระทบต่อสุขภาพจากอุทกภัยของชุมชนด้านการประกอบอาชีพส่วนใหญ่ยังไม่เข้มแข็ง ดังจะเห็นได้ว่ามีสัดส่วนของเกษตรกรที่เตรียมการรับมือด้านนี้น้อย ไม่ถึงร้อยละ 40 ที่ปรับเปลี่ยนช่วงเวลาการผลิต-เก็บเกี่ยวทางการเกษตร และลดปริมาณการลงทุน หรือการผลิตให้ลดน้อยลง ทั้งที่รู้ว่าพื้นที่เกษตรกรรมเสี่ยงต่ออุทกภัยในช่วงใกล้ฤดูเก็บเกี่ยวผลผลิต แต่เกษตรกรส่วนใหญ่ยังคงลงทุนทำนาปีตามปกติ อันเนื่องมาจากเกษตรกรต้องการเลี้ยงที่จะเก็บเกี่ยวผลผลิตข้าวให้ได้ก่อนเกิดอุทกภัย หรือเสี่ยงว่าปีนี้อุทกภัยอาจไม่รุนแรงมาก โดยคาดหวังที่จะมีข้าวเก็บไว้บริโภคในครัวเรือนและนำไปขาย ซึ่งจะได้ทำให้ครัวเรือนมีรายได้มากกว่าการได้รับเงินชดเชยพื้นที่เกษตรกรรมที่ประสบภัยน้ำท่วม เมื่อไม่ได้ดังที่เกษตรกรคาดหวังไว้ จึงทำให้เกิดความเครียดกังวล และผิหวารู้สึกเสียค่า และสูญเสียรายได้ที่ครัวเรือนควรได้รับ ซึ่งเป็นผลกระทบต่อสุขภาพจิตของชุมชนตามมา (Mason et al., 2010) ดังนั้นชุมชนจึงควรได้รับการส่งเสริมแนวทางที่

เหมาะสม เพื่อรับมือต่อผลกระทบด้านผลผลิตทางการเกษตร เช่น การปลูกพันธุ์ข้าวที่มีอายุสั้น หรือพันธุ์ข้าวสามารถทนทานต่อสภาวะอุทกภัยได้ดี ปรับเปลี่ยนชนิดพืชจากข้าวเป็นพืชน้ำในช่วงอุทกภัยและผลิตข้าวนาปรังแทน เป็นต้น (ทรงชัย, 2554)

ในชุมชนที่ประสบอุทกภัยในบริเวณที่พื้กอาศัย คือ หมู่บ้านซีกก้อ หมู่ 7 และ หมู่ 13 ซึ่งมีประสบอุทกภัยยาวนาน 1-2 เดือน การรับมือด้านการสุขภาพยังไม่มีจัดการที่ดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการสิ่งปฏิกูลและมูลฝอยในช่วงอุทกภัย เนื่องจากรถเก็บขนมูลฝอยของ อบต.เมืองเพีย ไม่สามารถเข้าไปในชุมชนได้ ทำให้หลายครัวเรือนทิ้งสิ่งปฏิกูลและมูลฝอยลงในน้ำให้ไหลไปตามกระแสน้ำ ประกอบกับในภาวะอุทกภัยชุมชนดังกล่าวไม่สามารถใช้น้ำประปาที่ผ่านการบำบัดและฆ่าเชื้อได้ เมื่อน้ำใช้ที่ตำรองไว้หมด จึงทำให้ครัวเรือนจำเป็นต้องใช้น้ำที่ท่วมในชุมชนเพื่อการอุปโภค ซึ่งมีความเสี่ยงต่อการติดเชื้อโรคที่มีน้ำเป็นสื่อ เช่น โรคผิวหนัง ตาแดง อูจาระร่วง เป็นต้น (Bich, Quang & Thanh, 2011) ดังนั้นชุมชนดังกล่าวจึงควรเตรียมการด้านการจัดการสิ่งปฏิกูลและมูลฝอยให้เหมาะสม โดยการเผามูลฝอยบนที่ดอนในชุมชน หรือเก็บรวบรวมมูลฝอยในถุงพลาสติก หรือภาชนะที่ปิดมิดชิด และนำมากำจัดภายหลังน้ำลด หรือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องใช้เรือในการรวบรวมมูลฝอยของชุมชนเพื่อนำมากำจัดอย่างเหมาะสมอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง ทั้งนี้เพื่อลดความเสี่ยงต่อผลกระทบต่อสุขภาพของชุมชน

ปัจจุบันการดำเนินการเพื่อรับมือต่ออุทกภัยส่วนใหญ่ของชุมชนที่ศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นมาตรการระยะสั้นที่สามารถดำเนินการเพื่อบรรเทาความสูญเสีย และความเสียหายจากอุทกภัย โดยมาตรการส่วนใหญ่ที่ผ่านมาใช้การเรียนรู้ ทักษะ ความคุ้นเคย และประสบการณ์ที่ทำตามที่เคยทำผ่านมามา แม้จะได้ผลลัพธ์ คือ แก้ไขปัญหาได้ แต่ผลลัพธ์ดังกล่าวยังไม่เต็มประสิทธิภาพเท่าที่ควร ปัจจุบันหน่วยงานด้านป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยของ อบต. เมืองเพีย มีแผนงานอุทกภัย 5 ปีรองรับต่อผลกระทบที่จะเกิดขึ้น

ส่วนหน่วยงานด้านสุขภาพในท้องถิ่นยังไม่มีแผนงานที่ชัดเจน เพื่อจัดการต่อผลกระทบที่เกิดขึ้น ประกอบกับยังไม่มีแผนงานที่ชัดเจน ยังเป็นลักษณะการดำเนินการแบบบูรณาการกับงานอื่น ช่วยเหลือกันไป ปรับวิธีการทำงานและให้การสนับสนุนตามสถานการณ์ จึงควรมีการจัดทำแผนงานการรับมือต่ออุทกภัยแบบบูรณาการหน่วยงานด้านสุขภาพในพื้นที่ร่วมกับหน่วยงานด้านปกครอง เพื่อจัดสรรงบประมาณ เกิดการทำงานแบบเครือข่ายที่เข้มแข็ง ไม่ซ้ำซ้อน กำหนดบทบาทและหน้าที่ที่ชัดเจนในช่วงประสบอุทกภัย และส่งเสริมให้มีมาตรการระยะยาว ซึ่งจะเป็นการเพิ่มความสามารถในการปรับตัวของหน่วยงานและชุมชนต่อไป (Hess, McDowell & Luber, 2012)

ครัวเรือนส่วนใหญ่ในชุมชนที่ศึกษามีการเตรียมการเพื่อรับมือผลกระทบต่อสุขภาพด้านที่พักอาศัย และการดูแลสุขภาพได้ดี แต่ด้านการประกอบอาชีพ และด้านการสุขภาพสำหรับชุมชนที่ประสบอุทกภัยในบริเวณที่พักอาศัย แนวทางการรับมือยังไม่มีความพร้อมมากพอที่จะสามารถลดผลกระทบต่อสุขภาพได้ในระยะยาว เนื่องจากแนวทางการรับมือในปัจจุบันยังทำให้ชุมชนมีความเสี่ยงต่อผลกระทบต่อสุขภาพที่อาจเกิดขึ้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรต้องพัฒนาแนวทางการรับมือด้านการประกอบอาชีพ และด้านสุขภาพที่เหมาะสม เพื่อให้ชุมชนสามารถนำไปปฏิบัติได้ และสนับสนุนชุมชนอย่างต่อเนื่องเพื่อให้สามารถลดผลกระทบด้านต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผลกระทบต่อสุขภาพได้ในภาวะที่เกิดอุทกภัย

โดยภาพรวมชุมชนที่ประสบอุทกภัยบริเวณพื้นที่แก่งละว้า มีการเตรียมการเพื่อรับมือผลกระทบต่อสุขภาพได้ดี นอกจากนี้การที่ชุมชนได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานด้านสุขภาพและหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ ทำให้การเตรียมการรับมือของชุมชนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรพัฒนาแนวทางการเตรียมการรับมือของชุมชนที่เหมาะสม และสนับสนุนให้ชุมชนที่ประสบอุทกภัยเป็นประจำ สามารถลดผลกระทบต่อสุขภาพ และประชาชนในชุมชน สามารถ

ดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างเหมาะสมในสภาวะที่มีการเปลี่ยนแปลง

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณผู้นำชุมชน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบลบ้านละว้า หน่วยงานและอาสาสมัครผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดที่ให้ความร่วมมือและสนับสนุนข้อมูลสำหรับการศึกษานี้

เอกสารอ้างอิง

- กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข. 2553. คู่มือแนะนำการป้องกันโรคที่มากับน้ำท่วม. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข. 2555. สรุปบทเรียนจากวิกฤตมหาอุทกภัย 2554. นนทบุรี: กรมอนามัย.
- กรมอุตุนิยมิวิทยา. 2557. อุทกภัย (Flood). ค้นเมื่อ 20 มกราคม 2557, จาก <http://www.tmd.go.th/info/info.php?FileID=70>.
- ทรงชัย ทองปาน. 2554. รายงานวิจัย เรื่อง การปรับตัวของเกษตรกรทำนาในพื้นที่น้ำท่วมซ้ำซาก อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์. ปทุมธานี: คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ขรรชงค์ อินทร์ม่วง. 2555. สรุปผลการศึกษาศาภาพเศรษฐกิจสังคม ภัยคุกคาม ความเปราะบาง และการปรับตัวของครัวเรือนต่อภัยน้ำท่วมในชุมชนรอบแก่งละว้า. ขอนแก่น: คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สุณีย์ กวิศราสัย, วรรณัท บุนนาค, กฤตกร กล่อมจิต, บุญเลิศ มรกต, วีระยุทธ โพธิ์ศรี และปณณภานามพิลา. 2553. การสำรวจศักยภาพพื้นที่แก่งละว้าเพื่อรองรับงานวิจัยและพัฒนาแบบบูรณาการของมหาวิทยาลัยขอนแก่น. วารสารสำนักตรวจสอบคุณภาพสินค้าอุตสาหกรรม. 2(4): 79-180.

- สำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัด
ขอนแก่น. 2555. สรุปสถานการณ์อุทกภัย จังหวัด
ขอนแก่น (ข้อมูล ณ วันที่ 23 ธันวาคม 2554).
ขอนแก่น: สำนักงานป้องกันและบรรเทา
สาธารณภัยจังหวัดขอนแก่น.
- Bich, T.H., Quang, L.N., & Thanh, L.T. 2011. Impacts
of flood on health: epidemiologic evidence from
Hanoi, Vietnam. *Global Health Action*. 4(6356):
1-8.
- Hess, J.J., McDowell, J.Z. & Lubet, G. 2012.
Integrating Climate Change Adaptation into
Public Health Practice: Using Adaptive
Management to Increase Adaptive Capacity and
Build Resilience. *Environ Health Perspect.*
120(2): 171-179.
- Mason, V., Andrews, H., & Upton, D. 2010. The
psychological impact of exposure to floods.
Psychol Health Med. 15(2010): 61-73.
- McCann, D.G., Moore, A., & Walker, M.E. 2011. The
water/health nexus in disaster medicine:
I. Drought versus flood. *Current Opinion in
Environmental Sustainability*. 2011(3): 480-485.
- World Health Organization (WHO). 2014. FLOODS -
Technical Hazard Sheet - Natural Disaster
Profile. Retrieved January 7, 2014, from
[http://www.who.int/hac/techguidance/
ems/floods/en/](http://www.who.int/hac/techguidance/ems/floods/en/).